

Инструкция к выполнению заданий муниципального этапа олимпиады по якутскому языку. 9 класс

2020-21 учебный год

Саха тылыгар 2020-2021 сыллаабы өрөспүүбүлүкэтээби олимпиада кэтэхтэн түһүмэбин соруудахтарын толорууга ыйыылар

Саҕалыах иннинэ үлэ тас (титульнай) илийин толор. Онуоха улууһун, оскуолан, предметин аатын уонна бэйэн араспаанньабын, ааккын, олимпиадаҕа бэлэмнээбит учууталын аатын толору ый.

Саха тылыгар олимпиада соруудаҕа икки чаастан турар. В – сорууда саха тылын кырамаатыкатыгар, тылы, этиини ырытыыга сыһыаннаах, С - тылы сайыннарыыга.

Үлэни толорууга 3 чаас бэриллэр. В ыйытыларыгар хоруйга 1 чааһы, В,С соруудахха 2 чааһы аныыргар сүбэлиибит, тоҕо диэтэххэ суруйбут тиэкискин бүтэһиктээх барыйаанын ыраастык устуохтааххын. Үлэ харата (черновик), үрүнэ (беловик) буоларын үөһэ ый, тус – туһунан илиистэргэ сааһылаан толор. Онон, бастаан сорууда арааһын болҕойон аах.

І чааһа - Асоруудах. Бу илиискэ бэйэтигэр толороһун. Хас биирдии соруудах икки эппиэти эрэйэр (кылгас 1-2 тылынан) 0,5 сороһор элбэх тыллаах буоллабына 0,2 баалынан, холбоон 1 баалынан сыаналанар. Барытыгар таба эппиэттээтэххинэ 20 баал ааһыллар.

ІІ чааһа – В соруудах. Ырытыы арааһын туспа илиискэ үгэс буолбут онкулунан толор.

Холобура, толору синтаксической ырытыыга - сурук бэлиэтин туруоруу, быһаарыы, этии тиибин, арааһын быһаарыы, этии чилиэннэрин ыйыы, ханнык сана чааһынан бэриллэрин, тыл ситимнэрин арааһын ыйыы иһин тус-туһунан баал ааһылларын учуоттаан үлэлээ. Барыта сөп буоллабына 40 баалы ылабын.

ІІІ чааһы – Ссоруудабы салгыы В соруудабы толорбут илиискэр онор. Ыйыллыбыт тиэмэбэ айар үлэни (тиэкиһи) оноруу ирдэнэр. Бэргэн этиилэртэн, эбэтэр олохтон, аахпыттан, истибиттэн-көрбүттэн холобурдары киллэрэн, бэйэн санаабын бигэргэт.

Тиэкиһи суруйууга жанрга, истиилгэ хааччах суох. Тиэкиһи оноруу ирдэбилин (тиэмэ сүрүн санааҕа сөп түбэһитэ, этиилэр саха тылын нуорматыгар сөп түбэһиилэрэ, сахалыы тыл үөрүйэбин тутуһуу, тиэкис тупсаҕай тутула, тыла - өһө хомоһойо, таба суруйуу, сурук бэлиэтэ) тутуһуу учуоттанар. Тиэкис 40 баалынан сыаналанар.

Үлэ үгүс марайа суох ыраас буоларыгар кыһан, буочаргын болҕой. Ситиһиини баҕарабыт!

Всероссийская олимпиада школьников по общеобразовательным предметам
(задание)

Учебный год: 2020-2021

Предмет: Саха тыла

Класс: 9

Ичааһа

Лиэкстикэ

A1. Этиигэ бэлиэтэммит тыллары онтуоньумунан солбуй.

Тонон-тонон (1) баран, итии мини истэххинэ,

Хоргуйан (2) баран, минньигэс килиэби сиэтэххинэ...

Оччоҕо ордук өйдүүгүн эн төрөөбүтдөйдүгүн

Бараммат баайын, улуу бэйэтин.

Эппиэтэ

1.

2.

A2. С.С.Васильев “Кылбаннаа эрэ, кылым!” поэмалаах. Саха тылыгар кылыс дин тыл икки араас суолтатын быһааран суруй.

Эппиэтэ

1.

2.

A3. Этиигэ бэлиэтэммит тылга синиэньимнэри булан суруй.

Ситиһии силлиэтэ сүрэхпин үрэр,

Түөспэр сана күүс күүрэр.

Эппиэтэ

1.

2.

A4. Өс хоһоонун синиэньим тылларынан ситэр

Эппиэтэ

Охтоохтон(1),

Саалаахтан(2)

A5. Этиилэртэнханы тылы булан суруй (1), тыл суолтатыгар туох уларыһытын быһаар (2).

Өстөөх тэмтэрис гынан ылла, хаста да туора-маары үктэнээт, охтон түстэ.

Эппиэтэ

1.

2.

II. Санга дорџоонноро

A6. Таба сангарыы уонна таба суруйуу быраабылаларыгар олоџуран, сөпкө суруй.

Сэрии бара турбута. Биирдэ оџолору кытта оскуолаттан төннөн иһэн, аллараа баайынан икки сөмөлүөт иһэрин көрбүппүт.

Эппиэтэ

- 1.
- 2.

A7. Этииттэн наар илин аһаџас дорџоонноох тыллары бул.

Быйыл күһүн Валя Котик тохсус кылааска үөрэниэ хааллаџа.

Эппиэтэ

- 1.
- 2.

A8. Бу этииттэн аһаџас дорџоон дьүөрэлэһиитигэр сөп түбэспэт тылы бул.

Дьүөрэлэспэт дорџоон ханнык дорџоон буоларын суруй.

Гастелло буомба буолан үөһэттэн түстэ, өстөөџү үлтү тэптэ.

Эппиэтэ

- 1.
- 2.

A9. Бүтэй дорџооннор өрө (1) уонна хардарыта (2) дьүөрэлэһиилэригэр биирдии холобурда бул.

Өстөөхтөртөн төрөөбүт дьоннорун, Ийэ дойдутун иэстэһэргэ санаммыта.

Эппиэтэ

- 1.
- 2.

A10. Нууччаттан киирбит тыллары сахатыт, саха тылын дорџоонун дьүөрэлэһиитин сокуонун тутус.

Бөлүүн киһитэ суох винтовканы хаалларан, чыыбыһыгар проводы баайбыппыт.

Эппиэтэ

- 1.
- 2.

III. Морполуогуйа

A11. Бэлиэтэммит тыллар ханнык санга чааһа буолалларын быһаар (1), арааһын ый (2).

Доџор кыыс умнубатах тапталын мүөтэ

Туоххаһыйбыт сүрэхпин ититтэ,

Сир ийэм, бар дьонум үөрэ көрсүһүүтэ

Сэрий түүрбүт бааһын эмтээтэ.

Эппиэтэ

- 1.
- 2.

A12.Бэлиэтэммит тыллары

A. Туохтуур арааһын ый:

Уулуссанан таанкалар, массыыналар субуспуттара. Кутаа уоттар халлаанга өрүтэ үһүүрдүлэр.

Эппиэтэ

- 1.

Б.Урут сыһыат туохтуурдары бул:

Кини киэһэ өстөөхтөрүн өлүктэригэр сыбылан тийэр уонна өлбүт өстөөхтөрүн кытта хоонньоһон кэбиһэр.

Эппиэтэ

- 2.

A13. Бэриллибит кэрчиккэ дабааһыннары бул (1), ханнык сана чааһыттан үөскээбиттэрин суруй (2):

Уол кыыһыттан барда

Көннүөрбүт күүстээх сүрэхтээх,

Кыыс уолуттан хаалла

Кэлэр кэмнэ эрэллээх.

Эппиэтэ

- 1.
- 2.

A14. Бэлиэтэммит тыл ханнык сана чааһа буоларын ый (1), утары суолталаах тылынан солбуй (2).

Өстөөх күүһэ чуоһуһан турар сириҥ хаба ортотугар үөһэттэн кутаа уот таннары дьааһыйда.

Эппиэтэ

- 1.
- 2.

A15. Бэлиэтэммит тыллар ханнык сана чааһа буолалларын суруй, суолтатынан арааһын ый.

Ийэ буорбут чэллиэнигэр

Төһө(1) бурдук үүнэр да, -

Оччо (2) далай күүстэниэхпит

Фашист бийһин эһэргэ.

Эпийэтэ

1.

2.

IV. Сиинтэксис

A16. Бу кэрчиккэ тыл бэрээдэгин ханнык көстүүтэ баарын суруй (1), этии бэрээдэгин көннөр (2).

Көрөрдөөх эбиппин ээ

Күндү Ленам күөх уутун,

Харахтыырдаах эбиппин ээ

Хара суһуох долгунун!

Эпийэтэ

1.

2.

A17. Этиигэ соппутуой тобо турбутун биирдии тылынан быһаар.

Олорун, сахалаар, кутаа тула! (1)

Лүөччүк доборун, бииргэ үлэлиир киһитин, алдьархайга хаалларбатаҕа. (2)

Эпийэтэ

1.

2.

A18. Бу этиилэргэ сурук бэлиэтин наадалаах миэстэтигэр туруор, нүөмэрдэрин ыйан туран, тобо туруохтаабын 1-2 тылынан быһааран суруй.

(1)Табаарыстар (2) фашистары кыдыйын, уматын, дьааттаан(3)(4)(5) диэн хаһытаабыт Зоя.

Эпийэтэ

1.

2.

3.

4.

5.

A19. Араарыллыбыт сиһилиини бул (1). Арааһынбыһаар (2).

Оччоҕо Чооруона диринник үөһэ тыыммытын бэйэтэ да билбэккэ хаалар, ытамныйа сыһа-сыһа, ийэтин кууһар.

Эпийэтэ

- 1.
- 2.

A20. Бэриллибит этиини биир састааптаах этиигэ кубулут:

1.Сирэйдэммэтэх этиигэ

Дойдугут туһугар

Чугуйар буолуман.

2. Быһаарыта суох сирэйдэммит этиигэ

Син биир этиэбим

Сирдээби дьолу билэбин диэн.

Эпиэтэ

- 1.
- 2.

II чааһа

B1. Лиэкстикэлии ырытыгыта онор.

Кыайыы –

B2.Пэниэтикэлии ырыт:силлиэлээх.

B3.Саҥа чааһынан ырыт.

A. Тылы сатаабынан ырытыгы: дойдуларыттан

B.Саҥа чааһынан: эргиллибитин (Сэрииттэн этэннэ эргиллибитин.)

B4.Сиинтэксистиин ырыт.

Бу ситиһиллибит кыайыыга Саха сириг дьоно үрдүктүк үөрдүбүт, улаханлык дьоллоннубут.

III чааһа

C. Аҕа дойду Улуу сэриитин туһунан тиэкистэ суруй (150-250 тыллаах).

Суруйуугун ааттаа, холобур: «Сэрии дуораана мин дьыэ кэргэммэр», «Улуу Кыайыыны уһансыбыттара», «Сүгүрүйэбит эйиэхэ, сэрии бэтэрээнигэр», «Сэрии оҕотун сэхэнэ», «Сэрии алдьархайын ааспыттара.....»

Тиэкиһи ханнык жанрга, истиилгэ суруйарын хааччаҕа суох, ол эрэри ону чуолкайдаан тиэмэ кэнниттэн тиэкис иннигэр ыйабын. Тиэкиһи оноруу ирдэбилин (тиэмэ сүрүн санааҕа сөп түбэһиитэ, сүрүн санаа толору арыллыгыта, сүрүн санаа табыгастаахтык сааһыланыгыта а.э. тиэкис тупсаҕай тутула, тыла - өһө хомоҕойо, уус-урана, таба суруйуу, сурук бэлиэтэ) тутуһуу учуоттанарын умнума. **40 баалынан сыаналанар.**